เรื่อง พุทธรักษา

รายละเอียด

พุทธรักษา ชื่อสามัญ Indian shot, India short plant, India shoot, Butsarana, Cannas, Canna lily

พุทธรักษา ชื่อวิทยาศาสตร์ Canna indica L. จัดอยู่ในวงศ์ CANNACEAE

สมุนไพรพุทธรักษา มีชื่อท้องถิ่นอื่นๆ ว่า บัวละวงศ์ (ลำปาง), บัวละวง (ลพบุรี), พุทธศร (พายัพ), พุทธสร (ภาคเหนือ), สาคูหัวข่า สาคูมอญ (ภาคกลาง), ปล้ะย่ะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), กวงอิมเกีย เซียวปาเจีย มุยหยิ่งเจีย (จีน), เหม่ยเหยินเจียว เสี่ยวปาเจียว (จีนกลาง) เป็นต้น

ลักษณะของพุทธรักษา

- **ต้นพุทธรักษา** เป็นพรรณไม้ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศอินเดีย แอฟริกา และอเมริกา และภายหลังได้กระจายพันธุ์ออกไปยังเอเชียเขตร้อน โดยจัดเป็นไม้ล้มลุกเนื้ออ่อน มีอายุหลายปี ขึ้นรวมกันเป็นกอและ

The Office Of Academic Resource Information Tec

เป็นต้นเดี่ยวไม่แตกกิ่งก้านสาขา จะมีข้อแต่ค่อนข้างห่างกัน มีความสูงของลำต้นประมาณ 1.5-2.5 เมตร ลำต้นมีความเหนียวและอุ้มน้ำ มีเหง้าหัวสีขาวแตกแขนงอยู่ใต้ดิน (รากมีความเฉลี่ย 11.8 เซนติเมตร มีความยาวรอบรากเฉลี่ย 0.2 เซนติเมตร โดยความยาวของรากจะมีความสัมพันธ์กับขนาดของรากด้วย[6]) ส่วนของลำต้นเทียมบนดินจะเกิดจากใบเรียงซ้อนเป็นลำตรงกลม ทั้งต้นไม่มีขนปกคลุม แต่บางครั้งอาจพบผงเทียนไขปกคลุม ขยายพันธุ์ด้วยการแยกหน่อและวิธีการเพาะเมล็ด (แต่วิธีที่นิยมใช้และได้ผลดีคือวิธีการแยกหน่อ) ชอบดินเหนียวชุ่มชื้นและมีอินทรียวัตถุสูง หรือที่ระดับน้ำ 10-20 เซนติเมตร ชอบแสงแดดแบบเต็มวันถึงครึ่งวัน พุทธรักษาเป็นพันธุ์ไม้ที่มีการกระจายพันธุ์อยู่ในป่าเมืองไทยหลายชนิด โดยส่วนใหญ่มักจะพบขึ้นตามป่าดงดิบ ป่าดงดิบแล้งในที่ลุ่ม หรือตามลำห้วย

- **ใบพุทธรักษา** ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ ลักษณะของใบเป็นรูปขอบขนาน รูปรีแกมขอบขนานกว้าง หรือเป็นรูปรียาว ปลายใบแหลม โคนใบสอบ ขอบใบเรียบเป็นสีเขียว สีแดง สีเขียวขลิบแดง หรือสีม่วงเข้ม ภายในเป็นสีอมม่วงแดง ใบมีขนาดกว้างประมาณ 15-25 เซนติเมตรและยาวประมาณ 35-60 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นสีเขียวเข้ม เส้นใบคล้ายขนนก กลางใบเป็นเส้นนูนเห็นได้ชัด มีก้านใบยาวเป็นกาบใบหุ้มลำต้นซ้อนสลับกัน

- **ดอกพุทธรักษา** ดอกจะมีหลายสีด้วยกัน เช่น สีแดง สีแดงอมเหลือง สีส้ม สีเหลือง สีชมพู สีขาว ฯลฯ สามารถออกดอกได้ตลอดปี โดยจะออกดอกเป็นช่อบริเวณปลายยอดของลำต้น ก้านช่อดอกยาว ช่อหนึ่งมีความยาวประมาณ 20-25 เซนติเมตร ช่อดอกมีดอกย่อยหลายดอก ประมาณ 8-10 ดอก ช่อดอกมีรูปคล้ายทรงกระบอก เมื่อดอกบานจะแตกออกเป็นกลีบ 3 กลีบ ปลายกลีบแหลม ดอกบานเต็มที่จะมีขนาดกว้างประมาณ 8-9 เซนติเมตร มีกลีบเลี้ยง 3 กลีบ เป็นสีเขียวอ่อนและมีขนาดเล็ก ยาวประมาณ 1.2 เซนติเมตร หุ้มอยู่บริเวณโคนดอก รูปไข่กลมรี ดอกมีผงเทียนไขปกคลุม มีเกสรเพศผู้เป็นหมันมีลักษณะคล้ายกลีบดอกเป็นสีส้มแดง

- **ผลพุทธรักษา** ผลเป็นผลแห้ง ลักษณะเป็นรูปทรงกลม เป็นพู 3 พู ผลมีขนาดเท่ากับผลมะไฟ ผิวผลขรุขระ เปลือกนอกเป็นสีเขียวและมีขนหรือหนามอ่อน ๆ คล้ายกับลูกละหุ่งหรือลูกเร่ว โดยมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางยาวประมาณ 2.5 เซนติเมตร ภายในผลมีเมล็ดสีขาวหลายเมล็ด พอแก่เป็นสีน้ำตาล มัน

สรรพคุณของพุทธรักษา

1. เมล็ดมีรสเมาเย็น ใช้ตำพอกแก้อาการปวดศีรษะได้ (เมล็ด) ชาวชวาจะใช้เมล็ดนำมาบดให้เป็นผงใช้พอกบริเวณขมับแก้อาการปวดศีรษะ (เมล็ด)
2. ดอกเป็นยาช่วยสงบจิต ทำให้หัวใจสดชื่น (ดอก)

The Office Of Academic Resource Information And Technology

3. ดอกใช้เป็นยาขับพิษร้อน ขับน้ำชื้นในร่างกาย (ดอก)
4. ช่วยลดความดันโลหิต (ดอก)
5. ชาวอินเดียจะใช้เหง้าเป็นยาขับเหงื่อปัสสาวะในอาการไข้และอาการบวมน้ำ (เหง้า)
6. เหง้ามีสรรพคุณแก้วัณโรค แก้อาการไอ (เหง้า)
7. เหง้าใช้ต้มกินเป็นยาแก้อาเจียนเป็นเลือด กระอักเลือด และไอมีเลือด (เหง้า)
8. ช่วยแก้อาเจียน (ใบ)
9. ช่วยแก้อาการปวดฟัน ด้วยการใช้เหง้าแห้งผสมกับข้าวเหนียว แล้วนำมาตุ๋นกับไก่กิน (เหง้า)
10. เหง้ามีรสเย็นฝาดขื่น เป็นยาบำรุงปอด แพทย์ตามชนบทจะใช้เหง้านำมาต้มกินเป็นยาบำรุงปอด (เหง้า)
11. ใบช่วยแก้อาการจุกเสียด แก้ท้องเสีย (ใบ)
12. ชาวชวาจะใช้น้ำคั้นจากเหง้าเป็นยาแก้อาการท้องร่วง (เหง้า)
13. ช่วยแก้โรคบิด บิดเรื้อรัง (เหง้า)
14. ช่วยแก้ประจำเดือนมาไม่เป็นปกติ ประจำเดือนมาไม่หยุดของสตรี (เหง้า) ตำรับยาแก้ประจำเดือนมาไม่หยุด ให้ใช้เหง้ากับดอกเข็ม (Ixora Chinensis Lam) นำมาตุ๋นร่วมกับไก่กิน หรือจะใช้เหง้าแห้งผสมกับข้าวเหนียวตุ๋นกับไก่กินก็ได้ (เหง้า)
15. ช่วยแก้อาการตกขาวของสตรี (เหง้า) ตำรับยาแก้ตกขาว ระบุให้ใช้เหง้าแห้งผสมกับข้าวเหนียวนำมาตุ๋นกับไก่กิน (เหง้า)
16. ช่วยแก้โรคตับอักเสบ แก้ตับอักเสบติดเชื้อ ตับอักเสบอย่างเฉียบพลันแบบดีซ่าน มีอาการตัวเหลือง ให้ใช้เหง้าสดนำมาต้มกับน้ำ แบ่งกินวันละ 2 เวลา เช้าและเย็น ติดต่อกัน 20 วัน (เป็น 1 รอบของการรักษา) และในระหว่างการรักษาห้ามกินกุ้ง ปลา ของเผ็ด จิงฉ่าย และน้ำมันพืช ซึ่งจากการรักษาผู้ป่วยจำนวน 52 ราย พบว่าผู้ป่วย 34 ราย หลังจากการรักษาเป็นเวลา 250 วัน มีอาการหายดีเป็นปกติ ส่วนผู้ป่วยอีก 18 ราย หลังจากการรักษาเป็นเวลา 30 วัน พบว่ามีอาการดีขึ้นเล็กน้อย (เหง้า)
17. ชาวกัมพูชาจะใช้เหง้าต้มและคั้นเอาแต่น้ำดื่มเป็นยาแก้คุดทะราด และใช้ชะล้างทำความสะอาดบาดแผล (เหง้า)
18. ดอกสด นำมาตำให้ละเอียดใช้พอกแผล ห้ามเลือด รักษาบาดแผลสด หรือบาดแผลมีหนอง แก้ฝีหนองได้ (ดอก) บ้างว่าใช้ดอกห้ามเลือดบาดแผลภายนอกให้ใช้ดอกแห้ง 10-15 กรัม นำมาต้มกับน้ำกิน (ดอก)
19. เหง้าใช้เป็นยาตำพอกรักษาแผลอักเสบบวม ช่วยสมานแผล แก้ฝีหนองปวดบวม แก้ฟกช้ำ (เหง้า)

หมายเหตุ : ดอกและเหง้ามีรสขม ฝาดเล็กน้อย ดอกมีรสจืด ชุ่ม เป็นยาเย็น ออกฤทธิ์ต่อตับและลำไส้ใหญ่ วิธีการใช้ตาม [3] ถ้าเป็นดอกให้ใช้ครั้งละ 10-15 กรัม ถ้าเป็นเหง้าแห้งให้ใช้ครั้งละ 4-10 กรัม หากเป็นเหง้าสดให้ใช้ครั้งละ 35-70 กรัม นำมาต้มกับน้ำกิน และใช้ภายนอกให้ใช้ยาสด นำมาตำแล้วพอกแผล[3] ส่วนวิธีการเก็บมา

The Office Of Academic Resource Information And Technology

ใช้ ลำต้นใต้ดินหรือเหง้าสามารถขุดเก็บได้ตลอดปี นำมาตัดก้านใบและรากฝอยทิ้งแล้วล้างให้สะอาด หั่นเป็นแผ่น ๆ ตากให้แห้งเก็บไว้ใช้ หรือจะใช้สด ๆ เลยก็ได้

ข้อมูลทางเภสัชวิทยาของพุทธรักษา

- มีรายงานการใช้เหง้าสดรักษาโรคตับอักเสบแบบเฉียบพลันและมีอาการตัวเหลือง โดยใช้เหง้าสด 60-120 กรัม (ใช้ไม่เกิน 275 กรัม) นำมาต้มกับน้ำกินวันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น ติดต่อกัน 20 วัน (คิดเป็น 1 รอบของการรักษา) ในระหว่างการรักษาห้ามรับประทานกุ้ง ปลา จิงฉ่าย ของเผ็ด และน้ำมัน โดยจากการรักษาคนไข้ตับอักเสบจำนวน 67 ราย พบว่าหายจำนวน 58 ราย มีอาการดีขึ้น 3 ราย และไม่เห็นผล 2 ราย โดยระยะเวลาการรักษามีตั้งแต่ 20 วันจำนวน 34 ราย, 30วัน จำนวน 18 ราย และรักษานานที่สุด 45-47 วัน จำนวน 6 ราย นอกจากนี้ยังมีการทดลองใช้ต้นพุทธรักษาร่วมกับรากคอเช่าและทิแบเปียง (Lespebesa pilosa (Thunb) Sicb.et zcc) เพื่อทำเป็นยารักษาคนไข้จำนวน 100 ราย และพบว่าหายจำนวน 92 ราย ส่วนอีก 8 ราย แก้ไขได้ในขั้นต้น

ประโยชน์ของพุทธรักษา

1. เหง้าสามารถนำมาใช้ประกอบอาหารได้หลายแบบ เช่นเดียวกับเผือกและมัน
2. ชาวมาเลเซียจะใช้เหง้าปรุงเป็นอาหาร
3. ชาวอินเดียจะใช้ก้านใบผสมกับข้าว พริกไทย และน้ำ นำมาต้มให้เดือดให้วัวกินเป็นยาแก้พิษเนื่องจากไปกินหญ้ามีพิษมา
4. ใยจากก้านใบยังสามารถนำมาใช้แทนปอกระเจาได้ในอุตสาหกรรมทำเชือกและถุงเท้า
5. ลำต้นใต้ดินหรือเหง้าสามารถนำมาใช้ทำแป้งที่เรียกว่า Canna starch ได้
6. ใบพุทธรักษาสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น การใช้มุงหลังคา ทำกระทง ทำเชือก
7. เมล็ดสามารถนำมาใช้ทำเป็นสร้อยและร้อยเป็นสายประคำได้ โดยการเก็บเมล็ดที่โตเต็มที่แล้ว แต่ก่อนที่ผลจะสุกแกะเปลือกออกนำไปตากแห้ง เมล็ดจะแข็งและเป็นสีม่วงเข้ม แล้วนำมาเจาะรูร้อยเป็นสายประคำได้สวยงามมาก ส่วนชาวสเปนจะนำเมล็ดมาทำลูกปัด
8. เครื่องดนตรีที่ชื่อว่าฮอชฮา (Hosha) ของชาวซิมบับเวที่ใช้เขย่านั้น ก็ใช้เมล็ดพุทธรักษาเป็นส่วนประกอบเช่นกัน
9. ใบสามารถนำมาใช้ทำเป็นกระดาษสา ใช้ห่อของ และให้สีจากธรรมชาติ การสกัดสีจากใบพุทธรักษา มีการนำมาใช้แต่งงานศิลปะ วาดภาพ พิมพ์ภาพ ทั้งใบและกาบใบยังสามารถนำมาใช้ทำเป็นปุ๋ยหมักได้อีกด้วย

The Office Of Academic Resource Information And Technology

10. กาบใบพุทธรักษานำมาตากแดดให้แห้ง สามารถนำมาประดิษฐ์เป็นของใช้หรือของเล่นต่างๆ ได้ เช่น ตุ๊กตา ปลาตะเพียน ฯลฯ
11. ดอกพุทธรักษาสามารถนำมาสกัดสีทำเป็นสีสำหรับย้อมผ้าได้ แต่จะติดสีไม่มากนักและสีไม่สด และนิยมใช้ตัดดอกปักแจกัน
12. ใช้ปลูกเป็นไม้ประดับทั่วไปตามริมสวนน้ำ ริมคูน้ำที่โล่งแจ้ง ตามร่องระบายน้ำ ริมถนนทางเดิน หรือปลูกลงในกระถางเพื่อประดับอาคารบ้านเรือนก็ได้
13. เนื่องจากดอกพุทธรักษามีความสวยงามและมีหลายพันธุ์หลายสี แต่เมื่อดอกโรยควรตัดพุ่มใบนั้นทิ้งไป การดูแลรักษาก็ค่อนข้างง่าย เพราะสามารถทนทานต่อโรคต่างๆ ได้ดี
14. **ความหมายของดอกพุทธรักษา**และความเป็นมงคล ตั้งแต่มีการกำหนดให้วันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปีเป็นวันพ่อแห่งชาติ ก็ได้มีการกำหนดให้ **"ดอกพุทธรักษาสีเหลือง"** เป็นดอกไม้สัญลักษณ์ประจำวันพ่อด้วยเพราะชื่ออันเป็นมงคลของคำว่า **"พุทธรักษา"** ที่หมายถึง พระพุทธเจ้าทรงปกป้องคุ้มครองให้มีแต่ความสงบสุขร่มเย็น การมอบดอกพุทธรักษาให้กับพ่อจึงเสมือนหนึ่งการบอกรักและเคารพบูชาพ่อ ซึ่งเป็นผู้สร้างความสงบสุขร่มเย็นให้แก่ครอบครัว
15. นอกจากนี้ในด้านของความเชื่อ คนไทยโบราณเชื่อว่าหากบ้านใดปลูกต้นพุทธรักษาไว้เป็นไม้ประจำบ้านจะช่วยปกป้องคุ้มครองไม่ให้มีเหตุร้ายหรืออันตรายใด ๆ เกิดแก่บ้านและผู้อยู่อาศัย เพราะพุทธรักษาเป็นพรรณไม้มงคลที่เชื่อกันว่ามีพระเจ้าคุ้มครองรักษาให้มีแต่ความสงบสุข คือเป็นไม้มงคลนามนั่นเอง[7]และการปลูกไม้มงคลชนิดนี้เพื่อเอาคุณควรปลูกไว้ทางทิศตะวันตกของบ้าน และควรปลูกในวันพุธ

คำสำคัญ : พุทธรักษา

ที่มา : https://medthai.com/

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2020-07-16

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=1758&code_db=610010&code_type=01

The Office Of Academic Resource Information And Technology